

บทบาทพื้นที่ว่างในชุมชนริมคลองแสนแสบ
กรณีศึกษาชุมชนตลาดเก่ามีนบุรี กรุงเทพมหานคร
The Role of Public Spaces in the Communities along Saen Saeb Canal
A Case Study of Talad Kao Minburi Community, Bangkok.

ทิพวัลย์ ทองอาจ¹ อารยา ศานติสร²

Tipawan tongard¹ Araya Santisan²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทพื้นที่ว่างในชุมชน ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนริมคลองแสนแสบ และรูปแบบอาคารในชุมชนริมคลองแสนแสบ ที่เกิดจากการประกอบกิจกรรมของ ผู้อาศัยในชุมชน และผู้อยู่อาศัยนอกชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงบทบาทของพื้นที่ว่างในชุมชน นำไปสู่แนวทางการพัฒนา และปรับปรุงพื้นที่ว่างในชุมชนริมคลองต่อไป โดยขอบเขตการศึกษากำหนดเลือกชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมคลอง ที่มีการดำเนินวิถีชีวิตแบบค้าขายริมน้ำ และมีลักษณะของอาคารที่เป็นเอกลักษณ์ของอาคารริมน้ำ

จากการศึกษา จัดแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างในชุมชนริมคลองแสนแสบ บริเวณตลาดเก่ามีนบุรีเป็น 7 ประเภท ได้แก่ 1) พื้นที่ว่างบริเวณรอบอาคาร 2) พื้นที่ว่างทางเดินเท้า 3) พื้นที่ว่างบริเวณริมคลอง 4) พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (คลอง) 5) พื้นที่ว่างลานจอดรถ 6) พื้นที่ว่างในสถาบันการศึกษา 7) พื้นที่ว่างอันเกิดจากการถูกละทิ้ง พื้นที่ว่างเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับการประกอบกิจกรรมของผู้อาศัยในชุมชน และผู้อยู่อาศัยนอกชุมชน ทำให้รูปแบบรวมถึงบทบาทของพื้นที่ว่างในชุมชนเป็นบทบาทของพื้นที่ว่างระดับย่าน และมีบทบาทในการเชื่อมโยงชุมชนริมน้ำกับพื้นที่ชุมชนข้างเคียงไว้

การวิเคราะห์บทบาทของพื้นที่ว่างในชุมชน พิจารณาจากเกณฑ์หรือตัวชี้วัด อันได้แก่ รูปแบบของกิจกรรม โดยการพิจารณาจาก กิจกรรมจำเป็น กิจกรรมทางเลือก และกิจกรรมสังคม ซึ่งเป็นการวัดรูปแบบของกิจกรรมเชิงเปรียบเทียบ ระหว่างผู้อยู่อาศัยในชุมชน และผู้อยู่อาศัยนอกชุมชน แนวโน้มในอนาคต การใช้พื้นที่ว่างในชุมชนเพื่อประกอบกิจกรรมจำเป็นจากผู้อาศัยในชุมชน และผู้อยู่อาศัยนอกชุมชน มีมากขึ้น โดยเฉพาะส่วนพื้นที่ว่างทางเดินเท้า ซึ่งมีการใช้ประโยชน์อย่างหนาแน่น

ABSTRACT

The purpose of this research is to study the role of public spaces in the communities along the Saen Saeb canal, which create unique characteristic for the area as well as for the buildings located along the canal. Such characters have been created by how local people (both living inside and outside the communities) conduct activities. The study seeks to understand the role of public

¹ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. Bangkok University

² สาขาวิชาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Department of Urban and Environmental Planning, Faculty of Architecture, Kasetsart University

spaces, leading to a proposed guideline for urban-fringe revelopment. The scope of study focuses on the living heritage community along the canal side, in which its lifestyle mainly involves riverbank trades. The buildings in this area form a linear pattern along the canal.

According to the study, the public spaces of the community can be classified as 7 types, consisting of 1) public open space around the buildings, 2) public open space of pedestrian footpaths, 3) public open space along the canal side, 4) public open space in the canal, 5) public open space of the car park area, 6) public open space located in the academic institutes, and 7) abandoned area. These public open spaces associate with people's activities both living inside and outside the community. These spaces in the communities are public open spaces for uses in urban scale and have a role in connecting the communities along the canal to other adjacent communities.

In the analysis, there are criteria or indicators which are types of activities consist of compulsory activities, alternative activities and social activities that are sorted according to a comparative study of these activities between the insiders and the outsiders. The findings show the increasing uses of public spaces in the community by both insiders and outsiders, especially on the pedestrian footpaths in which people use heavily.

Key Words: Public Spaces, Saen Saeb, Canal, Talad Kao Minburi Community

Tipawan Tongard: tipawan.t@bu.ac.th

ความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันบทบาทของคลองและพื้นที่ว่างในชุมชนริมคลองได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามการพัฒนาและความเจริญเติบโตทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและเขตมีนบุรี การสร้างเส้นทางการคมนาคมทางบกให้เกิดความสะดวกสบายในการเข้าถึงพื้นที่เพื่อรองรับการขยายตัวของเมือง ทำให้สภาพของอาคารบ้านเรือนริมคลองเริ่มมีการหันเหเข้าสู่เส้นทางการคมนาคมทางบก โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีประชากรมาก และมีความหนาแน่นสูง การพึ่งพิงน้ำจากแม่น้ำลำคลองก็เริ่มลดน้อยลง วิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่ว่างเชื่อมโยงผู้คนกับพื้นที่ริมน้ำก็ลดบทบาทลง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลกระทบต่อ ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชนริมคลอง โดยเฉพาะชุมชนริมคลองแสนแสบบริเวณตลาดเก่ามีนบุรี ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิม ที่มีความเจริญทั้งภาคเกษตรกรรมและพาณิชยกรรม เนื่องจากมีลำคลองหลายสายที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ภายในชุมชน จนเป็นโครงข่ายของการคมนาคมทางน้ำที่สำคัญ เป็นศูนย์รวมการค้าขาย และแลกเปลี่ยนสินค้าทางน้ำ

การวิจัยในครั้งนี้ จึงมุ่งเน้นศึกษาการเปลี่ยนแปลงลักษณะของชุมชนริมคลองแสนแสบบริเวณตลาดเก่ามีนบุรี และบทบาทของพื้นที่ว่างในชุมชนโดยศึกษาถึงวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานรูปแบบอาคารบ้านเรือนที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนริมคลอง บทบาทของพื้นที่ว่างในชุมชนริมคลองที่มีลักษณะเฉพาะตัว รวมไปถึงการศึกษานโยบายและทิศทางการพัฒนาพื้นที่ว่างของ กรุงเทพมหานคร ให้เป็นพื้นที่สีเขียวของเมือง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อการรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ พื้นที่ริมน้ำและพื้นที่โล่งในเมือง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยที่สำคัญ คือ เพื่อศึกษารูปแบบอาคารริมคลอง ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนริมคลองแสนแสบบริเวณตลาดเก่ามีนบุรี และบทบาทของพื้นที่ว่างในชุมชน โดย เปรียบเทียบ ทัศนคติการใช้ประโยชน์ ด้านการประกอบกิจกรรม ของพื้นที่ว่างในชุมชน ระหว่างผู้อาศัยในชุมชน และผู้อาศัยนอกชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนะ ปรับปรุง พื้นที่ว่างในชุมชนให้เหมาะสมต่อลักษณะการใช้ประโยชน์ การประกอบกิจกรรม ของผู้อาศัยในชุมชน ผู้อาศัยนอกชุมชน และแนวทางการพัฒนาเมือง

วิธีการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากภาพถ่าย แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ และจากเว็บไซต์ต่างๆ
2. ออกสำรวจพื้นที่ เพื่อศึกษาถึงภาพรวมของชุมชน กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา และ ทำการแบ่งประเภทตามลักษณะของพื้นที่ว่างในชุมชน
3. ทำการออกแบบ แบบสำรวจ และแบบสอบถาม
4. ทำการสำรวจพื้นที่อย่างละเอียด และทดลองใช้แบบสอบถามในเบื้องต้นจำนวน 20 ชุด
5. ทำการปรับแก้ไขแบบสอบถาม และแจกแบบสอบถามจริงจำนวน 76 ชุด
6. นำผลจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS
7. นำผลจากการสำรวจ และผลการวิเคราะห์แบบสอบถามด้วยโปรแกรม SPSS มาวิเคราะห์ปัญหา และสรุปบทบาทของพื้นที่ว่างในชุมชนริมคลอง
8. เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพัฒนา

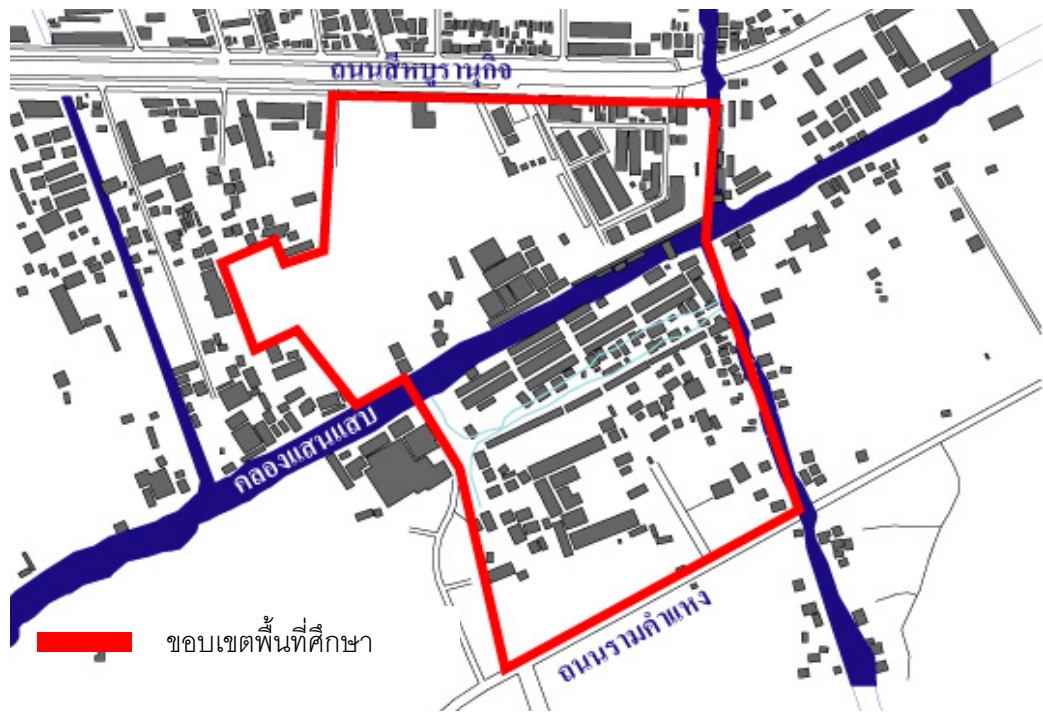
ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา จากแนวความคิดและทฤษฎี การแบ่งประเภทพื้นที่โล่งว่างของ วิสาร์ห์ (2530) ออกตามลักษณะสภาพแวดล้อม และการใช้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบของกิจกรรมต่างๆของ Jan (1987) อันเนื่องมาจากพฤติกรรมของคน ในการศึกษาวิจัยนี้จึงมีความมุ่งหมาย เพื่อกำหนดบทบาทของพื้นที่ว่างในชุมชนริมคลองให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และแนวทางการพัฒนาเมือง

2. ด้านขอบเขตพื้นที่ศึกษา (ภาพที่ 1 และ 2)
พื้นที่ชุมชนตลาดเก่ามีนบุรีตั้งอยู่ในเขตมีนบุรี จ.กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนริมคลองดั้งเดิมที่มีการดำเนินวิถีชีวิตแบบค้าขายริมน้ำ มีลำคลองหลายสายที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ภายในชุมชน และมีลักษณะของอาคารที่เป็นเอกลักษณ์ของอาคารริมน้ำ

ภาพที่ 1 ตำแหน่งพื้นที่ศึกษาชุมชนตลาดเก่ามีนบุรี
เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาชุมชนตลาดเก่ามีนบุรี

ผลที่ได้จากการศึกษา

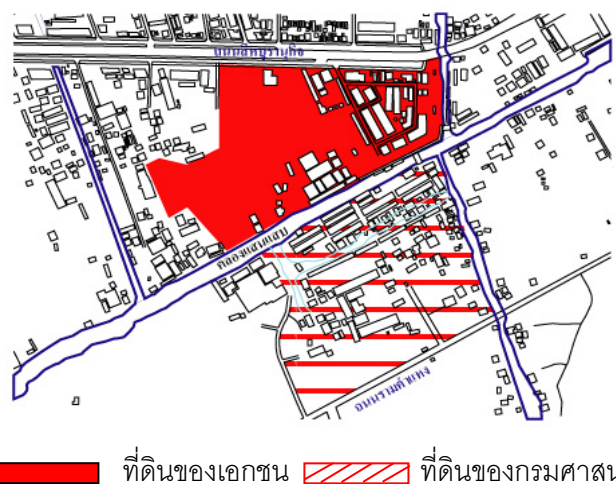
จากการศึกษา วิเคราะห์ และวิจัย เกี่ยวกับบทบาทของพื้นที่ว่างในชุมชนริมคลองแสนแสบบริเวณตลาดเก่ามีนบุรี สามารถสรุปผลได้ดังนี้

ผลสรุปลักษณะทางกายภาพของชุมชนตลาดเก่ามีนบุรี

ลักษณะการวางอาคาร เป็นลักษณะการวางแนวยาวตามเส้นทางคมนาคม มี 2 ลักษณะ

1. การวางอาคารหันหน้าให้คลอง เป็นลักษณะที่มีอยู่เดิมของชุมชนตลาดเก่ามีนบุรี ยังคงพบเห็นอยู่ทางด้านตลาดเก่า คืออยู่ตามแนวยาวของลำคลอง วางอาคารตามริมน้ำ เพื่อใช้ประโยชน์จากน้ำ
2. การวางอาคารหันหน้าเข้าหาถนน ซึ่งจะอยู่ทางด้านตลาดสด โดยการสร้างอาคารหรือต่อเติมวางอาคารให้สะดวกในการเข้าถึงจากถนน

กรรมสิทธิ์ที่ดินในชุมชน การย้ายกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากเส้นทางน้ำ เปลี่ยนไปใช้เส้นทางสัญจรทางบกมากขึ้น ย่นการดำรงน้ำก็ลดบทบาทลง แต่ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อวิวัฒนาการตั้งถิ่นฐานชุมชน ยังคงมีรูปแบบที่ไม่เปลี่ยนไปโดยฉับพลัน โดยเฉพาะ พื้นที่ภายในชุมชนที่มีการถือครองกรรมสิทธิ์ของที่ดินที่แตกต่างกัน ระหว่างกรรมสิทธิ์ที่ดินของกรมศาสนา และกรรมสิทธิ์ที่ดินของเอกชน (ภาพที่ 3) ที่ส่งผลต่อการพัฒนาภายในชุมชนอย่างเห็นได้ชัด จากรูปแบบของอาคารภายในชุมชน

ภาพที่ 3 กรรมสิทธิ์ที่ดิน

รูปแบบอาคารในชุมชน อาคารในชุมชนตลาดเก่ามีนบุรี ประกอบไปด้วย

1. อาคารพักอาศัยแบบเรือนแถวโบราณ (ภาพที่ 4) มีรูปแบบเป็นเรือนแถวไม้ 2 ชั้น เสาเป็นอิฐ พื้นชั้นล่างเป็นปูน ตั้งเรียงรายกันกลายเป็นห้องแถว เป็นแบบของจีนในสมัยที่คนจีนเข้ามาค้าขาย เกิดขึ้นบริเวณริมคลอง
2. อาคารพักอาศัยแบบพื้นบ้าน (ภาพที่ 5) รูปแบบอาคารมีหลายลักษณะสร้างขึ้นเพื่อความสะดวกในการอยู่อาศัย มีทั้งที่ตั้งอยู่ในน้ำ และบนฝั่ง
3. อาคารพักอาศัยแบบร่วมสมัย (ภาพที่ 6) เป็นอาคารที่วางอาคารทั้งอยู่ริมน้ำและอยู่ถัดไปริมถนน มีรูปทรงหน้าตาขนาดสัดส่วนและวัสดุที่แตกต่างออกไปตามลักษณะเฉพาะตามการใช้งานและรสนิยม
4. อาคารเพื่อการบริการ (ภาพที่ 7 และ 8) เป็นอาคารที่อยู่ภายในชุมชนที่ใช้ประโยชน์เพื่อการบริการสาธารณะของชุมชนทั้งของรัฐและเอกชน ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าในแต่ละยุคสมัย

ภาพที่ 4 อาคารแบบเรือนแถวโบราณ

ภาพที่ 5 อาคารแบบพื้นบ้าน

ภาพที่ 6 อาคารแบบร่วมสมัย

ภาพที่ 7 อาคารเพื่อการบริการ 1

ภาพที่ 8 อาคารเพื่อการบริการ 2

เส้นทางการสัญจรในชุมชน เส้นทางการสัญจรในชุมชนตลาดเก่ามีนบุรี ประกอบไปด้วย เส้นทางการเดินเท้า เส้นทางรถยนต์ เส้นทางรถจักรยานยนต์ และเส้นทางเรือ

พื้นที่ว่างโดยรอบชุมชน ลักษณะเป็นพื้นที่โล่งว่าง สลับกับพื้นที่สวนผลไม้ พื้นที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง และบ้านเดี่ยวกระจายตามพื้นที่ว่างตามแนวลาดลงทั่วไป ทำให้พื้นที่ว่างบริเวณนี้สามารถใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่เกษตรกรรมได้ รวมทั้งยังมีทรัพยากรน้ำเป็นระบบสนับสนุนของพื้นที่เกษตรกรรม

พื้นที่ว่างในชุมชน จากปัจจัยทางกายภาพ และกิจกรรมของชุมชน อันได้แก่ การจัดวางอาคาร เส้นทางการสัญจร และการใช้พื้นที่ภายในชุมชน สามารถแบ่งประเภทพื้นที่ว่างในชุมชนได้ 7 ประเภท (ภาพที่ 9) ดังนี้

1. พื้นที่ว่างบริเวณรอบอาคาร นอกจากจะเป็นองค์ประกอบของอาคารเพื่อความสวยงามแล้ว พื้นที่ว่างบริเวณรอบอาคารยังมีบทบาทที่สำคัญคือ เป็นที่รวมกลุ่มผู้คนก่อนการเข้าไปในอาคาร และเป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ของคนที่อยู่ในอาคารและคนที่อยู่โดยรอบอาคาร ถูกใช้เพื่อการตั้งร้านค้า ที่วางเก็บของ อุปกรณ์

ทำมาหากิน ที่จอดรถเงินของ รถส่งของ รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รถยนต์ การวางสิ่งของเครื่องใช้ของแต่ละบ้าน

2. พื้นที่ว่างทางเดินเท้า บทบาทของพื้นที่ว่างทางเดินเท้าที่มีลักษณะเป็นสาธารณะและผูกพันอยู่กับผู้คนทุกผู้ทุกวัยแล้ว พื้นที่ว่างทางเดินเท้าในชุมชนตลาดเก่ามีนบุรี ยังเป็นเส้นทางสัญจรที่สำคัญต่อคนภายนอกชุมชนอีกด้วย เนื่องจากเป็นพื้นที่ทางผ่านเข้า-ออกของประชาชนโดยทั่วไป ที่ใช้เดินทางลัดระหว่างถนนสุขาภิบาล 3 กับถนนสีหบุรานุกิจ

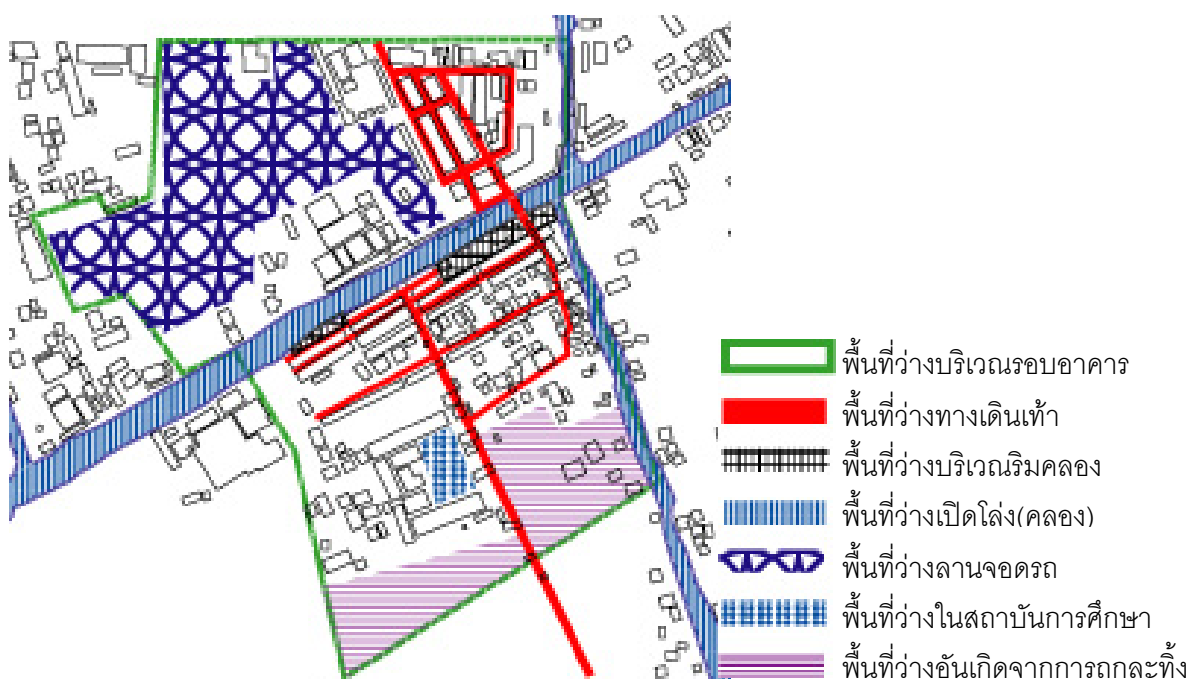
3. พื้นที่ว่างบริเวณริมคลอง ลักษณะเป็นพื้นที่ว่างที่อยู่ติดกับคลอง ซึ่งในอดีตคนไทยผูกพันกับแม่น้ำลำคลอง กิจกรรมต่างๆอาศัยลำคลองเป็นหลักไม่ว่าการอยู่อาศัยการทำมาหากิน การคมนาคมขนส่ง วัฒนธรรมประเพณี ฯลฯ

4. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (คลอง) คลองถือว่าเป็นพื้นที่ว่างเปิดโล่งสำหรับชุมชนริมคลอง ที่ช่วยลดความแออัดหนาแน่นของพื้นที่ เป็นบริเวณที่ลมพัดผ่าน และเพิ่มแสงสว่างให้แก่พื้นที่ นอกจากนี้พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (คลอง) เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญและเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงระบบการวางผังเมือง บริเวณที่เปิดโล่งของเมือง และเป็นแหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคและบริโภค

5. พื้นที่ว่างลานจอดรถ ลักษณะเป็นพื้นที่ว่างลานซีเมนต์โล่ง พื้นที่ว่างลานจอดรถจึงเป็นพื้นที่ว่างอีกประเภทหนึ่งที่น่าสนใจซึ่งมีการใช้ประโยชน์มากสุดในช่วงเวลากลางวันและถูกทิ้งว่างในเวลากลางคืน

6. พื้นที่ว่างในสถาบันการศึกษา ลักษณะเป็นพื้นที่ว่างที่อยู่ในพื้นที่ปิด ถูกจำกัดการใช้สอยเฉพาะในกลุ่มครู นักเรียนและผู้ปกครอง โดยที่ช่วงเวลาที่มีการใช้ประโยชน์ได้แก่ ช่วงเช้า กลางวันและช่วงเย็นของวันธรรมดา ช่วงภาคการศึกษาเท่านั้น ดังนั้นในวันเสาร์ วันอาทิตย์ และช่วงปิดภาคฤดูร้อน จึงไม่ค่อยปรากฏการใช้ประโยชน์แต่อย่างใด

7. พื้นที่ว่างอันเกิดจากการถูกละทิ้งลักษณะเป็นพื้นที่ว่างที่มีวัชพืชขึ้นปกคลุม พื้นที่ว่างดังกล่าวถูกใช้สอยตามสภาพ ที่เป็นอยู่ปัจจุบัน เป็นที่จอดรถ ที่พักสำหรับจักรยานยนต์รับจ้าง ฯลฯ

ภาพที่ 9 ประเภทพื้นที่ว่างในชุมชน

ผลสรุปการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างในชุมชน

การสำรวจความคิดเห็นของผู้อาศัยในชุมชน และผู้อาศัยนอกชุมชน ต่อพื้นที่ว่างในชุมชนด้วยแบบสอบถามนั้น เพื่อช่วยให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์ และศักยภาพพื้นที่ว่าง เกิดขึ้น สามารถจัดเป็นกลุ่มตามทฤษฎีของ Jan (1987) เป็น 3 ประเภทหลักๆ ตามลักษณะของกิจกรรม อันได้แก่ 1)กิจกรรมจำเป็น (Necessary Activity) หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่เป็นกิจกรรมบังคับ (Compulsory) เช่น การเดินทางไปโรงเรียน รอรถเมล์ รอเพื่อน และอื่นๆ เป็นต้น 2)กิจกรรมทางเลือก (Optional Activity) เป็นกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นต่อเมื่อเวลาและสถานที่เอื้ออำนวย ได้แก่ กิจกรรมประเภทการเดินเล่น นั่งสูดอากาศเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือผ่อนคลายอิริยาบถ และ 3)กิจกรรมสังคม (Social Activity) Activity) หมายถึง กิจกรรมที่มีการปะทะสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ กิจกรรมของเด็ก การตกทราย การสนทนา และอื่นๆ เป็นต้น

ผลการเปรียบเทียบแบบสอบถามด้านการประกอบกิจกรรมบนพื้นที่ว่างในชุมชน พบว่า การประกอบกิจกรรมจำเป็นของผู้อาศัยในชุมชน และ ผู้อาศัยนอกชุมชน เลือกประกอบกิจกรรมจำเป็นต่อพื้นที่ว่างทางเดินเท้ามากที่สุดคิดรวมเป็น (ร้อยละ100.0) การประกอบกิจกรรมทางเลือก ผู้อาศัยในชุมชนและผู้อาศัยนอกชุมชน เลือกประกอบกิจกรรมทางเลือก ต่อพื้นที่ว่างบริเวณริมคลอง มากที่สุดคิดรวมเป็น (ร้อยละ22.4) และการประกอบกิจกรรมสังคม ผู้อาศัยในชุมชนเลือกประกอบกิจกรรมสังคม ต่อพื้นที่ว่าง ในสถาบันการศึกษามากที่สุด (ร้อยละ21.4) ผู้อาศัยนอกชุมชนเลือกประกอบกิจกรรมสังคม ต่อพื้นที่ว่างลานจอดรถ (ส่วนบุคคล) มากที่สุด (ร้อยละ8.8)

พื้นที่ว่างในชุมชนที่มีการประกอบกิจกรรมของผู้อาศัยในชุมชนมากกว่า 1 กิจกรรมได้แก่ พื้นที่ว่างบริเวณรอบอาคาร พื้นที่ว่างลานจอดรถ (ส่วนบุคคล) พื้นที่ว่างบริเวณริมคลอง พื้นที่ว่างอันเกิดจากการถูกละทิ้ง พื้นที่ว่างในสถาบันการศึกษา และพื้นที่ว่างเปิดโล่ง (คลอง)

พื้นที่ว่างในชุมชนที่มีการประกอบกิจกรรมของผู้อาศัยนอกชุมชนมากกว่า 1 กิจกรรม ได้แก่ พื้นที่ว่างบริเวณรอบอาคาร พื้นที่ว่างลานจอดรถ (ส่วนบุคคล) พื้นที่ว่างบริเวณริมคลอง และพื้นที่ว่างในสถาบันการศึกษา

วิจารณ์

จากการพัฒนาและเจริญเติบโตทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และการเข้าสู่สภาพแวดล้อมแบบเมือง ทำให้ปัจจุบันชุมชนตลาดเก่ามีนบุรีกลายเป็นชุมชนใหญ่ที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง ลักษณะของพื้นที่ว่างในชุมชนเกิดเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ที่เกิดจากการก่อสร้างและต่อเติมอาคารเพื่อรองรับการขยายตัวด้านที่พักอาศัย อาคารร้านค้า ฯลฯ ที่ขาดการวางแผน รุกล้ำพื้นที่สัญจรทางน้ำ ก่อให้เกิดพื้นที่ว่างที่มีขนาดเล็กและขนาดใหญ่กระจายตัวอยู่ทั่วไป ไม่ต่อเนื่องถึงกัน

การพัฒนาพื้นที่ว่างในชุมชนจึงเป็นการพัฒนาพื้นที่ว่างขนาดเล็ก และขนาดกลาง ตลอดจนพื้นที่เว้นว่างส่วนอื่นๆ ที่ยังคงมีบทบาทและหน้าที่ที่น่าสนใจ ซึ่งนอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบหลักของชุมชนแล้วยังเป็นที่รองรับความต้องการในการใช้ประโยชน์ผู้อาศัยในชุมชน และผู้อาศัยนอกชุมชน เพื่อการพักผ่อน พบปะสังสรรค์ ตลอดจนยังมีส่วนในการช่วยแบ่งเบาภาระของพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ นอกจากการศึกษาทางด้านกายภาพเพื่อให้ทราบปัญหาของพื้นที่ศึกษา และแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างในชุมชนแล้ว การศึกษาถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างในชุมชนด้วยทัศนคติของผู้อาศัยในชุมชน และผู้อาศัยนอกชุมชน ด้านการประกอบกิจกรรม จะสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหา และเสนอแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างในชุมชนต่อไป

สรุป

ในการวิเคราะห์บทบาทของพื้นที่ว่างในชุมชนริมคลองแสนแสบ บริเวณตลาดเก่ามีนบุรี อาจพิจารณาจากเกณฑ์หรือตัวชี้วัด อันได้แก่ รูปแบบของกิจกรรม โดยการพิจารณาจาก กิจกรรมจำเป็น กิจกรรมทางเลือก และกิจกรรมสังคม ซึ่งเป็นการวัดรูปแบบของกิจกรรมเชิงเปรียบเทียบ ระหว่างผู้อาศัยในชุมชน และผู้อาศัยนอกชุมชน

เมื่อพิจารณาจากรูปแบบของกิจกรรม จะพบว่า แนวโน้มในการใช้พื้นที่ว่างในชุมชนเพื่อประกอบกิจกรรมจำเป็นจากผู้อาศัยในชุมชน และผู้อาศัยนอกชุมชน มีมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ว่างทางเดินเท้า มีการใช้ประโยชน์อย่างหนาแน่นคิดเป็น (ร้อยละ100.0) ของผู้ตอบแบบสอบถามเชิงสัมภาษณ์

ผลการสำรวจด้วยแบบสอบถามเชิงสัมภาษณ์ พบว่า การใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างทางเดินเท้าเพื่อประกอบกิจกรรมจำเป็น จากผู้อาศัยในชุมชน และผู้อาศัยนอกชุมชน มีผลให้พื้นที่ว่างในชุมชนพื้นที่อื่น ที่พื้นที่ว่างทางเดินเท้าตัดผ่าน มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงระดับความเป็นสาธารณะ

นอกจากนี้ ผลการสำรวจด้วยแบบสอบถามเชิงสัมภาษณ์ยังพบว่า ในการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างเพื่อการประกอบกิจกรรม ของผู้อาศัยในชุมชน และผู้อาศัยนอกชุมชน ใช้ พื้นที่ว่างบริเวณริมคลอง และพื้นที่ว่างลานจอดรถ (ส่วนบุคคล) ในการประกอบกิจกรรมทางเลือก และกิจกรรมสังคมมากที่สุด ซึ่งบ่งชี้ถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพื้นที่ว่างในชุมชนริมคลอง เป็นบทบาทของพื้นที่ว่างระดับย่าน และมีบทบาทในการเชื่อมโยงชุมชนริมน้ำกับพื้นที่เมืองไว้

ดังนั้น ในการพัฒนาพื้นที่ว่างในชุมชนริมคลองแสนแสบ บริเวณตลาดเก่ามีนบุรี จึงเสนอแนะให้มีการวิเคราะห์บทบาทของพื้นที่ว่างในชุมชน ในลักษณะรูปแบบของการประกอบกิจกรรมของผู้อาศัยในชุมชน และผู้อาศัยนอกชุมชน และองค์ประกอบของปัจจัยทางด้านกายภาพโดยรอบ ที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงของพื้นที่ว่างในชุมชนริมคลองกับพื้นที่ว่างในระดับย่าน เพื่อนำไปสู่แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ที่มีบทบาทของพื้นที่ว่างแตกต่างกันของชุมชนริมคลองต่อไป

เอกสารอ้างอิง

วิสารท์ ประภาสะวัต. 2530. **การจัดระเบียบที่ว่างสาธารณะศูนย์กลางชุมชนเมืองสมุทรปราการ.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เดิมศักดิ์ ภาณุวรรณ. 2543. **ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำในคลองบางกอกน้อย.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ถนอมศักดิ์ แก้วเขียว. 2535. **การศึกษารูปแบบและบทบาทของที่ว่างในชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิศักดิ์ ไผ่ทองคำ. 2542. **แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง : กรณีศึกษา**

เมืองของแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรศิริ ปาณินท์. 2539. **บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ท่าพระจันทร์

Jan Gehl. 1987. **Life between buildings: using public space.** New York : Van Nostrand Reinhold Company.